

Написане лишається

ЕПІСТОЛЯРНИЙ ДІАЛОГ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА З РОЗАЛІЄЮ ЛІФШИЦЬ (1911-1918 рр.) (продовження)

Рік 1915-ий
№ 1 (79)

Р. ЛІФШИЦЬ – В. ВИННИЧЕНКОВІ

4 / 1 – 1915 г.

Діта! Сьогодні страшний сніг! Прийшлося мені вийти надвір і навіть за дуже неприємною справою. Покликано мене було в участок! Я, як звичайно, уявила собі, за чим це, і майже вірно. Вимагають грошей 60 карб[ованців] за пас[порт]. Це не є помилка, дійсно 60, але раніше було написано 75 і потім перероблено. На моє питання, чи не можна о бжаловать – пристав одповів, що безнадійно, бо це гроші на Красн[ий] Хр[ест], якому вони дуже потрібні. І от, за тиждень я повинна платити. Голубонько, як нам йдеться, правда?

Тепер вже ти приїхав¹. Боюся, що дуже змучений і не найдеш Л[евка]²

Кроха моя єдина! Мор[гуліси]³ не телефонували ще; листів нема. Я почекаю трошки і позвоню їм. Цю ніч спала надзвичайно погано. Прокидалась від серцебієння і зовсім так почувала себе, ніби це я поїхала з дому. Самотно мені було, є і буде. Птика⁴ пурхала весь час поки я пила чай. Не боїться мене зовсім. В'ється над самою головою у мене. В гніздечко не сіла, але гадаю, коли б убрати його, то весь інтерес до життя зник би для неї. Вона майже після кожного польету підбирається до гніздечка і шарпає за “трапочку”. Це ціла область для ізслідування. Голуба, коли ти зараз згадаєш за мене, ти почувеш мій далекий поцілунок, що шлю його звідси.

Хай тобі не буде дуже тяжко, якщо наші пляни не здійсняться. Прийдуть кращі часи, і все буде добре. Писатиму зараз листи, як ми домовились, а потім приїде до мене Рая⁵. Не хочеться більше виходити з дому.

¹ Увечері 3 січня 1915 р. В. Винниченко виїхав у справах до Петрограда.

² Ідеться про Левка Чикаленка. *Чикаленко Левко Євгенович* (1888–1965) – громадсько-політичний діяч, археолог, публіцист, старший син Є. Чикаленка. Друг В. Винниченка. У 1907–1908 рр. студіював природничі науки в Лозаннському університеті, з 1909 р. – студент Петербурзького університету, учень відомого українського антрополога та етнографа професора Ф. Вовка. Належав до УСДРП. У 1917 р. обраний до Української Центральної ради від української громади Петрограда, був секретарем Центральної і Малої ради. Співпрацював у газеті “Слово”. З 1920-го – на еміграції в Польщі, Чехословаччині, Франції, читав лекції з антропології, етнології та археології в Українському педагогічному інституті ім. М. Драгоманова (Прага). Згодом жив у Польщі, після Другої світової війни – у США. Один із засновників Української вільної академії наук у США.

³ *Моргуліси*: *Моргуліс Зіновій Григорович* (1880–?) – адвокат, український діяч єврейського походження, член ТУП, УПСФ. За доби Центральної ради З. Г. Моргуліс – київський губернський комісар, у 1920 р. – співробітник ВУАН. Заарештований у “справі СВУ”, засуджений на 3 роки, невдовзі звільнений, подальша доля невідома. *Моргуліс Любов Михайлівна* – дружина З. Г. Моргуліса. Під час Першої світової війни Моргуліси жили в Москві й належали до української громади.

⁴ До кімнати Винниченків залетіла пташка, яку вони підгодовували й доглядали за нею. У листах та щоденнику В. Винниченка називали її “птика” (“птіка”).

⁵ *Ліфшиць Раїса* – старша сестра Розалії Яківни

Люб[ов] Мих[айлівна] тільки що позвонила мені. З[иновія] Г[ригоровича] нема дома. Він бачився з М[иролюбовим]⁶, але той, здається, нічого не казав з приводу п'єси, бо З[иновій] Г[ригорович] не казав Л[юбові] М[ихайлівні]. М[иролюбов] хоче неодмінно бачитись з тобою. І ти повинен йому, як приїдеш, позвонити. Л[юбов] М[ихайлівна] хвора. Мене не кликала сьогодні, але після завтра. Повернула голову і бачу, що птика зо всієї сили тягне трапочку, боюся, що вона всю її витягне!

Голубо, хай тобі буде спокійно! Цілую руки твої, тихе щастя моє. Люблю тебе всією істотою своєю. Зтомлена я дуже від кашлю та непокійної ночі. Рая вітає тебе.

Твоя Р[оза].

Рая каже, що не мала успіху її гра у птиці, бо вона не звертала ніякої уваги на нас.

До побачення, Діто!

Вітаю Ю[лію] М[иколаївну]⁷ і Є[вгена] Х[арламповича]⁸ і бажаю їм щасливого року.

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 199. Оpubл.: Київська старовина. – 2003. – № 2. – С. 86–87. У цій публікації відсутній три останні речення. У передачі тексту допущено такі помилки: речення: Вимагають грошей 80 карб[ованців] за пас[порт] – поділено на два й замість слів за пас написано *За нас*. У кінці останнього речення першого абзацу поставлена крапка замість знаку запитання. Початок другого абзацу передано так: *Тепер вже ти приїхав, боюся, що дуже змучений і не найдеш. А дома*. У реченнях: Птика пурхала весь час поки я пила чай. Не боїться мене зовсім – замість *Птика* написано *Птаха*, пропущено слово *зовсім* і все наступне речення. У реченні: З[иновія] Г[ригоровича] нема дома написано: З[иновій] Г[ригорович] *він* дома. Речення: М[иролюбов] хоче неодмінно бачитись з тобою. І ти повинен йому, як приїдеш, позвонити – передані так: *Л[юбов] М[ихайлівна] хоче неодмінно бачитись з тобою. І ти повинен йому, як приїдеш позвонити*. Речення: Л[юбов] М[ихайлівна] хвора. Мене не кликала сьогодні, але після завтра – передані так: *Л[юбов] М[ихайлівна] хвора, мене кликала сьогодні, але піду завтра*. Речення: Цілую руки твої, тихе щастя моє – передане так: *Цілую руки твої! Тихе щастя твоє*.

№ 2(80)

Р. ЛІФШИЦЬ – В. ВИННИЧЕНКОВІ

[4 січня 1915 р.]

4 вечір.

Я сама з тобою. Птика спить. Сижу і думаю про тебе і балакаю з тобою. Це навіть не розмова, це – молитва. І все тут є, що складає її. Є велика туга, від якої замирає дух, є надія і віра. Надія гостра, уперта, яка не допускає зради собі. Туга моя за тобою необ'ятна. Солодко до болю від кожної думки про тебе. Мені то радісно зробиться, так, що готова сміятись від щастя, то тужно до бажання ридати тут.

⁶ *Миролюбов Віктор Сергійович* (1860–1939) – російський літератор, редактор і видавець щомісячного ілюстрованого літературного і науково-популярного “Журнала для всех”, що видавався в Санкт-Петербурзі в 1901–1906 рр. та “Ежемесячного журнала литературы, науки и общественной жизни” (1914–1916 рр.). З 1911 р. працював у редакції збірника “Знаніє”, завідував літературним відділом журналу “Заветы”, разом з О. В. Амфітеатровим редагував журнал “Современник”. У 1914–1915 рр. був редактором і видавцем “Ежемесячного журнала литературы, науки и общественной жизни”. Прихильно ставився до творчості В. Винниченка, друкував його твори в перекладі російською мовою. Збереглися його листи до В. Винниченка (ЦДАВО України. – Ф. 1823. – Оп. 1. – Спр. 31. – Арк. 134а–154).

⁷ *Садик Юлія Миколаївна* (1888–1928) – племінниця першої дружини Євгена Харламповича Чикаленка Марії Вікторівни Чикаленко (дівоче прізвище Садик), пізніше (з 1909 р.) – його жінка. Після революції 1917 р. викладала німецьку мову в київській гімназії, з 1920 р. на еміграції.

⁸ *Чикаленко Євген Харлампович* (1861–1929) – визначний український громадський діяч, публіцист, видавець першої української щоденної газети на Наддніпрянській Україні “Громадська думка” (1906) і “Рада” (1906–1914), меценат української культури, ініціатор і фактичний голова ТУП, заснованого 1908 р. Підтримав В. Винниченка на початку його літературної діяльності, надавав йому матеріальну допомогу. У січні 1915 р. Чикаленки гостювали в Петрограді в П.Я. Стебницького.

Не знаю, чи зрозумієш ти мене як слід, дитино моя? Коли ні, не зрозумієш – постарайся почути і ти почуєш. Дітонько, дорогий мій. Як безумно хочу я дати тобі щастя. Де шукати мені помічи в тому? У себе, да я знаю, що крім нас самих, нема у кого просити. А я почуваю, як далеко від ідеалу наше життя. Згадую твої стомлені, дорогі очі учора на пероні... Голубонько! Ти все розумієш і ти простиш і допоможеш мені.

Не дивуйся, що я тільки коли тебе нема почуваю і мучусь цим. Тому дві причини: перша – це те, що я ніби купаюсь в спокійному щасті. Я вся живу моментом, і цей момент – длітьельне щастя. А друге – це те, що я, як ти кажеш, не бачу вцілому, без перспективи дивлюся, і ще, що коли тобі погано, – стараюся (хоть і безрезультатно часто) змінити твій настрій, а коли це досягнуто, вже не хочу, – чи не можу думати про це. Коли ж я сама, я думаю. Ох, дуже думаю. І жалію кожний день, кожну годину, що прожили ми як рощочителі. Не думаю, що це є безсилість. Це жадність якась стихійна. Не знаю, як назвуть це. Тільки ти повинен пам'ятати, що я серйозно, глибоко хочу цього і вірю в необхідність кращого життя (порядку). От, бачу, який довгий день сьогодні. Є коли подумать над собою. А ти, що думаєш тепер ти, що почуваєш? Хай туга моя не передається тобі. Будь спокійним, дитинко моя. Тобі потрібні сили. І вірь мені. Ох, як я люблю, як всім іством своїм зрослася з тобою. Я мрію вже про ту хвилину, коли побачу тебе, так, ніби ми довго не бачились. А тепер ще нема доби! Не бійся, голубонько, цим не кажу тобі, щоб ти кидав та їхав швидче. Я лише хочу показати тобі силу мого прагнення до тебе.

Як страшно, що не можу дати зрозуміти тобі все, що робиться в моїй душі! До побачення, Діто? Да?! Пригортаюся до тебе головою своєю і бажаю спокійного сну.

Прощай, моя радість дорога, щастя моє. Єдиний мій. Очі твої змучені цілую-цілую.
ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 219.

№ 3 (81)⁹

В. ВИННИЧЕНКО – Р. ЛІФШИЦЬ

4-1-[19]15.

Нунка! Поки що досить поганенько йде справа: Краніхвельд¹⁰ не є редактором “С[овременного] М[ира]”¹¹; Крім того, цей журн[ал] погано платить. (Так Кр[аніхвельд] сказав). Буду кидатись в другі¹². Тепер сижу у одного укр[аїнця]¹³,

⁹ Закрита листівка, адресована: Москва, Тверская, Меблиров[аные] Комнаты Михеевой, Розалии Яковлевне Г-же Лифшиц.

¹⁰ *Краніхвельд В. П.* (1865 – 1918) – російський літературний критик і публіцист, один час був редактором журналу “Современный мир”, у якому (1913, ч. 3) опублікував велику статтю “Литературные отклики, метаморфозы” про повість В. Винниченка “Купля”.

¹¹ “Современный мир” – щомісячний літературний, науковий та політичний журнал, виходив у Санкт-Петербурзі з 1906 по 1916 р. У журналі було опубліковано в перекладі з української А. Пігулович оповідання В. Винниченка “Купля” (1910. – № 7. – С. 95–120).

¹² Очевидно, ідеться про намір В. Винниченка опублікувати в якомусь російському журналі оповідання “Босьяк”, яке з’явилося раніше як переклад автора з української з рукопису в редактованому В. Миролюбовим “Ежемесячном журнале” (Петроград. – 1915. – № 6. – С. 21–33, № 7. – С. 34–48, № 8. – С. 35–43, № 9–10. – С. 115–122).

¹³ В. Винниченко гостював у *Стебницького Петра Януарійовича* (1862 – 1923) – громадського і політичного діяча, письменника й публіциста (псевд. П. Смуток). У Петербурзі працював на різних урядових посадах у міністерстві фінансів та торгово-телеграфному агентстві, був активним членом української громади, очолював Благодійне товариство видання загальнокорисних і дешевих книг, член ТУП, співробітник українських періодичних видань. Після Лютневої революції 1917 р. – голова Української Національної ради в Петрограді, член ЦК УПСФ, комісар у справах України при Тимчасовому уряді. У червні 1918 р. переїхав до Києва, де обіймав посади сенатора адміністративного генерального суду Державного Сенату, був заступником голови української делегації на мирних переговорах із Росією, міністром освіти в кабінеті Ф. Лизогуба, 1919 р. очолював комісію по складанню біографічного словника при ВУАН. З осені 1918 р. виконував обов’язки голови товариства “Просвіта” в Києві.

будем обідати. Тут пан, Ю[лія] М[иколаївна], Левко¹⁴. По обіді їду до Мір[олюбова]. Він сказав мені по тел[ефону], що сам хотів якось звестися зо мною. Але сказав: “ничого нового”. Значить, грошей нема. Може, він pomoже приткнути річ. А як ні, то прийдеться в “В[естнику] Е[вропы]”¹⁵. Я ще не балакав з Сл[авінським]¹⁶. Потім.

Спав добре. Весь день з Є[вгеном] Х[арламповичем] і родиною. Ну, треба йти до столу, ждуть. Завтра напишу про розмову з Мір[олюбовим]. Будь здорова, Діта моя ясна! Привіт птасі.

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 41.

№4 (82)

Р. ЛІФШИЦЬ – В. ВИННИЧЕНКОВІ

5 январь [1915]

Сьогодні день весь був тихий, як і мій сум за тобою. Зранку сніг, як біла кісія, закривав усе вікно, а ввечері зробилося тепло, і чується хлюпаннє капелі з дахів.

Я сиділа дома. Що робила? Читала, грала, писала листи і дивилась на нашу птику. О 6-ій пішла до Раї. Збиралися з нею в сінема, але їй чомусь було недобре, і ми посиділи так. Я почуваю до неї ніжний жаль, її так надзвичайно легко образити, і вона така сама-сама.

Коли вона розпитує у мене що-небудь, я говорю і сама мучусь за те, що маю все-все, а вона нічого.

Дякую тобі, дитинко моя, що даєш мені щастя почувати жаль і ніжність до ображених судьбою. Голуба мій, ти мій великий, дорогий, любий. Ти той, кому віддати життя тільки радість. Я до галюцінацій бачу тебе. Ти позвониш мені по телефону, щоб я чула голос твій дорогий.

Завтра, може, буде лист. Стаю на коліна і молюся тобі, чуєш! Хай тобі буде добре, спокійно, вільно жити, любов моя.

Дякую за рояль. Вона помагає мені дуже чекати тебе. Голубонько, дитинко дорога, спасибі тобі за все.

Твоя Р[оза].

Вже зібралась спати, коли принесли телегр[аму] від Слав[инського]. Значить ти ще не був у нього? Рішила, що треба одіслати, бо вона вислана 5-го пів на шосту вечера. Що ти робиш? Діто! Хотіла я навіть додати в тел[еграмі], щоб краще 150 або було означено переклад, а потім рішила, що це тільки смутить тебе. Ти сам знаєш. Голубонько, дитинко! Я вже жду тебе з нетерплячістю. Хоч би знати, що там у тебе твориться. Боюсь виходити з дому, бо, може, ти позвониш мені. Ти ж догадаєшся, що краще усього від 1-й до 2-й.

От листи зовсім не так швидко доходять, як ми собі уявили це. Я ще нічого від тебе не мала, хочби картку!

Зараз пійду, може одчинені крамниці, треба мені купити мило.

¹⁴ Ідеться про С. Х. Чикаленка, його дружину та сина.

¹⁵ “Вестник Европы” – щомісячний журнал, що видавався в Петербурзі в 1866 – 1918 рр.

Редактор-видавець М. М. Стасюлевич, співробітники – відомі вчені й письменники, містив матеріали історично-політичного змісту. Тут В. Винниченко опублікував у перекладі з української оповідання “То, что выше нас” (1909. – Кн. 6. – С. 688–707).

¹⁶ *Славинський Максим Антонович* (1868 – 1945) – український громадсько-політичний діяч, історик, публіцист, поет, редактор, видавець, перекладач, за фахом юрист. Активний діяч української громади в Петербурзі, у 1905 р. – депутат І Державної думи. Редагував газети “Свобода и право”, “Свободная мысль”, “Украинский вестник”, співредактор газети “Северный курьер”. Офіційний видавець та виконавець технічної роботи у двохтомному енциклопедичному виданні “Украинский народ в его прошлом и настоящем” (1914 – 1916). Секретар журналу “Вестник Европы”.

Який день чудовий! Коли б ти був тут, ми б поїхали з тобою десь у ліс, а без тебе не хочу. Сонечко!

Цілую очі твої зтомлені. Твоя Р[оза].

ІР НБУВ. – Ф.293. – № 200. Опубл.: Київська старовина. – 2003. – № 2. – С. 87. У цій публікації допущені помилки. Неправильно проставлена дата – 15 *январь* 1915 замість 5 *январь*. У реченні: Завтра, може, буде лист – написано *тоже* замість *може*. У реченні: Хотіла я навіть додати в тел[єграмі], щоб краще 150 або було означено переклад, а потім рішила, що це тільки смутить тебе – написано: Хотіла я навіть додати в тел[єграму], щоб краще, 150, аби було означено переклад, а потім рішила, що це тільки *сердить* тебе. Речення: Хоч би знати, що там у тебе твориться – передано: Хоч *чи знаєш ти*, що там у тебе твориться. Є й інші дрібні неточності.

№ 5 (83)

Р. ЛІФШИЦЬ – В. ВИННИЧЕНКОВІ

7 *января* [1915]

Діто, що ж це значить? Від тебе досі нема ні одного слова. Ти розумієш мій непокій і, я надіюся, не сердитися на мене за це.

Учора я телегр[афувала] тобі, що В[істник] закрито¹⁷. Узнала це від З[іновія] Гр[игоровича]. Він мав картку від Н[іковського]¹⁸. Ніяких подробиць нема, голий факт. Не знаю, чи це може що-небудь змінити в твоїх пляхах? Я гадаю, що да. Чи позвониш ти мені сьогодні по телеф[ону], як я прохала? Коли б же да! Я вже зовсім змучилась без тебе. Я жду-жду без кінця. Боюся з дому виходити, щоб ти часом не позвонив мені. І раптом уявила собі, що ти забув № нашого телеф[ону] 4.38.68. Я ждатиму і завтра і після завтра від 9 до 2. Добре? Не сердься, коли тим проханням роблю тобі зайвий клопіт. Може, сьогодні матиму листа і тоді вже заспокоюся. Н[іковський] ще писав, що газета дозволена¹⁹, але... це до першої попитки здійснити, певно. Учора увечері була у М[оргулісів]. Вони дуже уважні, милі. Він покірно збирається йти, нічого не хоче зробити, щоб урятуватись. І правда, занадто багато людей, маючих зв'язки, гроші. Шкода дуже.

Сьогодні піду у госпіталь. Побачимо! Шкода, що не так, як би мені хотілося. Ну, та що робити! Дитинко моя. Я страшенно хочу бачити тебе. Ти не уявляєш собі, як ти мені потрібний. Більше за... за все на світі. Не смійся, Кроха моя. У мене ніє серце від туги за тобою. Ніє постійно майже. Голубонько, рідний мій, єдиний мій! Люблю тебе до болю, до смерті!

Ти віриш мені, бо інакше не може бути.

Твоя, твоя. Р[оза]

Р. С. Птіка не сіла в саме гніздечко, але користується його краєм. Вже не боїться його. Вона жде тебе, я бачу.

Я.

Я прислухаюсь до кожних кроків. Все надіюсь, що може *ти*, як казав, без попередження.

¹⁷ Ідеться про заборону видання "Літературно-наукового вісника" (ЛНВ).

¹⁸ Очевидно, ідеться про Ніковського. *Ніковський Андрій Васильович* (псевдонім А. Василько та ін., 1885–1942) – громадський і політичний діяч, літературознавець, журналіст. Редагував "Раду" (1912, 1913–1914), у вересні-листопаді 1914 р. виконував обов'язки відповідального редактора ЛНВ, був редактором журналу "Основа" (1915) та газети "Нова Рада" (1917–1919). Писав рецензії на твори В. Винниченка. У 1917 р. – член Центральної ради, у 1918 р. очолював опозиційний до гетьманської влади Український Національний Союз (1918), міністр закордонних справ в уряді УНР на еміграції (1920). В еміграції мешкав у Польщі та Німеччині. Повернувшись у 1924 р. в Україну, працював у ВУАН. Засуджений у процесі СВУ на 8 років. Помер у блокадному Ленінграді.

¹⁹ Ідеться про газету "Вісті", дозвіл на видання якої А. Ніковський одержав 2 січня 1915 р., однак скористатися ним не встиг, бо 9 січня було заборонено видання всіх українських газет.

Сьогодні мені гірше, знову нежить, кашель, мабуть, учора трохи продуло. А до того ще з шлунком щось. Птіка попискує. Як хочеться знову стояти, спершись на твоє плече, як бувало. Час тягнеться безконечно. От скоро 12, і серце б'ється від надії, що ти позвониш, але тут же уявляю собі, що не зрозумів моєї телегр[ами], або зізналась вона і... нічого не буде.

Ну, хай! Аби ти був здоров, і я мала б надію побачити тебе швидко. Цілую руки твої. Люблю!

Р[оза]

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 201.

№ 6 (84)

Р. ЛІФШИЦЬ – В. ВИННИЧЕНКОВІ

Москва. 14 мая [1915]

От і знову я пишу тобі, Діта! Я не сподівалася, що ще прийдеться це робити. Учора ж чекала на тебе!!! Ні, хай краще так, хай ти що-небудь зробишь, да, Діта моя? Хай совість не докоряє за те, що не виконав, не спробував усього. А чекати я можу багато. Ночую у Н[аді]²⁰, так мені приємніше. З Гашею²¹ вже майже не можу балакати. Уяви собі! Ця жінка вважає мене нижчою за себе, через мої погляди! Це дуже цікаво та поучительно, і я вчуся. Сема, Боря²², усі їх знайомі – всі тримаються шаблону до того, що робиться моторошно. Ні одної ясної нової думки. А вони ж поступові люди.

Тісно мені з ними, нудно і безнадійно. Якийсь хорий інтерес до усіх комбінацій та питань пола. Усі пльотки слухаються з надзвичайною увагою. Цікавість маскується огидою робленою, обуренням. І все те саме, те саме. Мені треба було б “не метать бісера”, але я як дурна лізу з моїми поглядами; хіба ж їх можна переконати! Тепер вже кінець – більш ні одного слова. І їм дають виховувать дітей, вони панують...

Н[адя] дуже мила зі мною. Вона живе тихо, не помітно, щоб були у неї які-небудь романи. Навіть я з певністю можу сказати, що у неї нема їх. Помогає мені деякими порадами, помітно хвилюється, як балакаю про тебе. Напиши в листі до мене декілька слів їй, або краще окремий лист, коротенький. Я і так вже уклонялась їй від тебе.

Маю пас[порт], але живу все ще не прописуючись, бо, певно, як пропишуся – виселять. Мої мрії про те, що ти вже у М[оскві] розсіялись ще во Вл[адимірі]. Тепер нічого, навіть добре, що тебе нема, бо... у мене Боткін!²³ Тільки що почався, уви! А я сподівалася, що вже не буде, Волока, його.

Мені сумно через це, я починаю боятися за нашу дитину, за життя наше. Ні, цього не може бути!! Не треба з першей же незадачі кидать усі мрії. Буде, мое серце ясне! У мене буде *твоя* дитина. *Ми* її будемо виховувати, так як самі думаємо. Це вже було б такою страшною несправедливістю, що не можна витримати. Ти єдина людина, яка має право виховувати будучих людей. Таких, як ти, нема. Може є трошки кращі за тих, що круг мене, але вони усі безмежно далекі від тебе.

Чому я не з тобою? Ти б показав мені тих, що хоч трошки подібні. Господи, як я мрію про те, щоб жити з тобою. З тобою вдвох, без нікого. Весь час, завжди! Ти не зробиш підлоти для мене, не зрадиш нічому, або я вб'ю себе краще.

²⁰ Надія Васильєва – подруга Розалії Яківни.

²¹ Гаша – дружина Семена (Сьоми) – брата Розалії Яківни.

²² Боря – Борис Яковенко, чоловік сестри Розалії Яківни Вери.

²³ Боткін – критичні дні в Розалії Яківни.

Справді, ми з тобою, як на необітаємом острові, де ж ми підемо один від одного? Дивне почування самотності, з ним раніше я не була знайома. Це вже глибока ворожість до цілої кляси. (Пишу і боюся, щоб ти не засміявся, над моїми словами). Я відчуваю це, справді!

А ти! Що ти думаєш, що відчуваєш в далекому місті? Сподіваюся, що те, що виросло між вас, між тобою та Есф[ірь]²⁴, пройшло. Да, Діта? Це було випадково, навіть коли вона це говорила з злобою, їй можна простити. Кожна ж людина може бути несправедливою. Як подумаю, що скоро побачусь з тобою, у мене холонуть руки та ноги. Якби ти знав, що я відчуваю до тебе. Ні, ти все знаєш, все! Хоч би здоров'я! Просто не знаю, якого бога прохати. Не бійся, не Бога, бо я його ненавижу і не хочу з ним мати ніякого діла, але бога розуму, знання.

Яке щастя мати таке орудіє, яке ти маєш! Хай тебе лають, хай! Силою таланта твого ти зробиш те, чого не зробив ще ніхто. Я вірю в тебе всіма силами душі моєї. Треба строгіше відноситись до робот, вимогати від тебе дійсно можна багато. Нічого, хай "Брехня" не йде на рос[і]йській сцені, інші підуть. Да, я хотіла прохати тебе не називати п'єсу Н[аталія] П[авлівна], а лишити назву "Брехня", "Лож". Все одно це не змінить головної думки, але зробить річ не виразною на око. Коли Х[удожественний] не бере, то й моральність п'єси не обов'язкова. Це я так думаю. Злоба бере на Андр[еева]²⁵ велика. Ну, хай. Це відноситься до "категорії невезення", потім буде краще.

Чекаю листа з відомостями. Ти напишеш мені, Діта, як ідуть справи? Тепер вже я не буду тебе благати писати щодня, бо вже більш-менш заспокоїлася.

Твій лист Н[адя] відіслала мені, і я його не одержала. Пишу, щоб дістали та прислали.

Цілую тебе, твої черевики, ноги, коліна, стою перед тобою, як остання раба і молюся на тебе. Не сердься, у мене, правда, нема нічого, щоб не служило та не молилося тобі. Ти мій бог і моя дитина і душа моя.

ЦДАВО України. – Ф. 1823. – Оп. 2. – Спр. 9. – Арк. 40–41зв., 57–58. Аркуші в архівній справі переплутані. Рік встановлено за змістом.

№7 (85)

Р. ЛІФШИЦЬ – В. ВИННИЧЕНКОВІ

[Червень 1915 р.]

Дитинка моя, так і вийшло, прийшлося мені шукати собі ночлегу.

Так довго чекала, поки, нарешті, дали мені можливість лягти; люди вони дуже милі, жінка нагадує фізично Раю, але симпатична. Прокинулася рано від страшного сонця і все в мені якось натягнуто, ніби щось перешкожає, я все мовчу. Спека стоїть. От вже чуються чийсь кроки; другу ніч вже певно не можна буде тут ночувати. Я хвилююся за тебе і благаю бути якомога обережніше. От це воно те, що турбує мене! Зрозумій мене, я боюсь стати тобі на перешкоді, я не можу, весь час думаю, чи добре ти зробив, що поїхав²⁶.

Тихо, стримую себе і питаю, чи це не з егоїстичних мотивів я говорю це. Да, і з них також, але не тільки. Почуй, прохаю тебе, те, чого не можу написати! Діта, я тужу за тобою. Я навіть не знаю, як житиму дома без тебе. Хочеться

²⁴ Есфір – близька знайома Винниченків. За припущенням Г. Костюка, прізвище її Селиханова, жила в Петербурзі (див.: Винниченко В. Щоденник. 1911-1920. – Едмонтон; Нью-Йорк, 1980. – С. 225)

²⁵ Мовиться, мабуть, про російського письменника Леоніда Андреева (1871–1919).

²⁶ Ідеться, очевидно, про поїздку В. Винниченка на Харківщину та в Катеринослав, де він мав кілька зустрічей із товаришами по УСДРП, на яких, зокрема, вирішувалось питання про видання тижневика "Слово" (див.: Тищенко (Сірій) Юрій. З моїх зустрічей: Спогади. – К., 1997. – С. 70).

поїхати, і коли б не розум, що говорить про службу, я б поїхала. Мені треба побалакати з тобою як слід. Чомусь багато дечого, якраз тепер зробилося мені ясно, і, може, коли б все це я зрозуміла раніше, ти б не поїхав.

Тобі не ясно те, що я пишу? Голуба, да? Це не торкається мене, але тільки тебе і твоїх обов'язків перед людскістю. Тужно, самотно і боляче мені без тебе. Віра моя, щастя моє, Бог мій. Стаю на коліна перед тобою і цілую твої ноги. Не дуже посміхайся, бо..! Так солодко замірає серце і боляче в той же час. Що ти робиш? Як зустріли тебе? Може, б ти написав мені на Ф.²⁷ адресу? Тоді я швидче одержу. Ще завтра і я поїду звідси. Хоч би мені вдалося дізнатись про можливі результати. Ні, певно, не вийде, і прийдеться держати б. Одповідь, здається, буде за тиждень-півтора. Почну працювати. Коли б тільки ти був здоровий і спокійний. Голова мені болить і кашель дуже змучує. Неприємно, що в такому стані прийдеться лазать скрізь. Їм аспірин, і легче трохи болять кістки. Сьогодні побачу усіх і напишу. Хоч би завтра покінчити зо всім, а то тиняться дуже набридло. І головне, саме важне. Кроха моя. З великою ніжністю приторкаюся до твоїх очей губами, цілую твої ноги й руки. Малюна дорога моя, дитина моя єдина, хай тобі буде добре, тільки про це я мрію і прохати не знаю кого.

До вечора. Напишу, що зроблю, але не знаю, чи буде воно продуктивне.

Мрія ніжна моя. Прощай.

Твоя.

Обіцяй мені завжди мати в собі те, про що я прохаю.

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 211.

№ 8 (86)

Р. ЛІФШИЦЬ – В. ВИННИЧЕНКОВІ

23 / VI [1915]

Голубонько, Діта моя дорога!

От вже не сподівалася я такого. І як це могла я забути, що я жидівка, і що для мене нема закону. Здається, не пропишуть мене, і прийдеться шукати де-небудь притулку.

Послала телегр[аму] Валентині²⁸, щоб позвонив, але відповіді ніякої нема. Може не зрозумів, а може нема у городі. Мірол[юбова] теж нема. Добре що хоч Шим[он]²⁹ найшовся. Він дуже зі мною вічливий і обіцяв, як не вийде з участком, провести мене до якоїсь жінки-лікаря, його знакомой. Вже звонив їй по телеф[ону] і та згодилася. О 9-ій вечора це виявиться. А спати хочу, боже мій як!

Хатиночка така затишна, такі білі, привітні подушки і так я зтомилася. Почуваю себе дуже зле. Нежить, говорити не можу, нічого не зрозуміло. Уночі у вагоні мене урятувала одна жіночка, дала мені теплу, теплу ковдру, так що я не дуже кашляла. А сьогодні ще гірше. Шімон кликав подивитись на Неву, але я не можу. Тепер він пішов додому, біля 9-тої. позвонить і, як вдасться, прийде до мене, щоб завести до лікарши. Яка я паскудна істота, ми ж з тобою, Діта, про це думали!!

²⁷ У листах трапляється ім'я якоїсь Фаїни (Фанічки), можливо, і тут ідеться про цю спільну знайому, про яку, однак, відомостей не маємо.

²⁸ Ідеться хіба про В. Садовського. *Садовський Валентин Васильович* (1886 – 1947) – громадський і політичний діяч, за фахом економіст. Активний діяч УСДРП у Києві (1904 – 1909) та Петербурзі (1909 – 1916). У 1917 р. – член Української Центральної Ради, у червні-серпні – генеральний секретар судових справ; за Директорії – міністр праці УНР, із 1920 р. – на еміграції в ЧСР, доцент Української Господарської Академії в Подєбрадах. Заарештований радянськими каральними органами у Празі 1945 р., помер у Лук'янівській в'язниці в Києві.

²⁹ *Шімон (Шімон)* – особа не встановлена.

У четверг поїду після міністра³⁰. Яюсь вже дуже ні до чого моя поїздка вийде, як навіть і прохання подам не сама.

Щось мучить мене, чогось не покійна я. Голуба, а як же ти зробиш, куди напишеш мені? Я вже чекаю, чекаю всією істотою своєю! Боюся, що тебе зтурбує така моя безпорадність. Ну, нічого, голубе мій, ти не сердься. Ти мій, мій, безумно, безкраю бажаний. Я шматочок твого тіла, й коли ти чим-небудь болієш, я болію з тобою. І бажаю того болю яко мога більше, щоб тобі легче було. Щастя моє, малюна моя. Як то тобі. моя єдина? Чи зустріли тебе, чи можеш спокійно спатки? Хай думка моя весь час допомагає тобі жити. Ти стоїш в мойому серці, в голові і в очах. Цілую край твоєї курточки.

Завтра напишу тобі. Рішила, що зробити; може старий Стеб[ницький] знає де розшукати Вал[ентина]. Мені так хотілося побачити М[иролюбова], і тепер вже, певно, не встигнеться. Не знаю, яку дати адресу. Ну, нічого. Бувало гірше, не загинули. Тепер теж нема чого киснуть. Я вже зараз поскладаю речі, щоб не прийшлося Шим[оно]ві мене дождатися. Будь здоровий, мій єдиний. Будь спокійний, ясний і певний. Хай ніщо не турбує тебе. До побачення.

Твоя Р[оза].

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 202.

№ 9 (87)

Р. ЛІФШИЦЬ – В. ВИННИЧЕНКОВІ

24 / VI – [1915]

Голуба, рідна діта моя, де ти? Я томлюся без тебе, як без сонця і мрю про тебе більше ніж це можливо. Я не знаю, чому так гостро, так невимовно тяжко мені без тебе. Голуба, ніщо, ні втома, ні вічна біганина, ні зміна вражінь, ніщо не закриває моєї туги за тобою! Ти вже бачиш з моїх слів, що я хочу вернути тебе собі. Да, я хочу бачити тебе кожду хвилину, хочу чути твій голос, кроки твої, кашель дорогий до сліз. Може з мого боку погано, що я турбую тебе, але коли так жагуче тягнусь до тебе, значить, це треба! Без тебе, без листів навіть, без усякої прояви твоєї присутности мені рішуче не можливо існувати.

Кохана дитинка моя, з побожністю цілую твоє чоло! Кроха моя, Малюна. Хочеться крикнути так, щоб ти почув і прийшов. Вже сьогодні мені краще зрозуміліше те, що я без тебе роблюся порожньою, безумовно дурнішою і, мабуть, тупою. Тупо яюсь відчуваю всі явища і все одкладається на потім, на той час, коли ти будеш зі мною. Мене переслідує непокій. Любий мій, життя моє дороге. Бачилась з Вал[ентином], переказала йому, але він яюсь не довірливо віднісся до моїх слів. Почав питать, на скільки це дійсно може быть реалізовано і т[аке] інше. Але я одповіла, що він повинен це зробити і все. Він згодився. Вражіння зробив на мене гарне. Викликає довір'я спокійне і ясне. Я заходила до нього, але його не було дома. Лишила записку, що позвоню тоді-то, і зустрілися у кав'ярні. Діта, і він теж піддержав в мені переслідуючий мене непокій.

Голубонько, коли б ти міг не задержуватись. Я не вмю передати тобі мого бажання бачити тебе зараз. Бути певною, що ти здоров, почувати твій настрій! Коли зможеш – прошу написати мені на Ф³¹., коли ти гадаєш приїхати до дому і які твої пляни.

³⁰ Очевидно, мова про візит Розалії Яківни до міністра освіти з метою одержати дозвіл на складання іспиту не в Києві, а в іншому місті, оскільки київський професор Томашевський, якому вона ніяк не могла скласти іспиту, на її думку, необ'єктивно оцінював її знання.

³¹ Ф. – особа не встановлена. Очевидно, спільна знайома Винниченків Фаїна, на адресу якої В. Винниченко писав листи.

Дуже напіраю на те, що буду вільно дихати, коли вже ти будеш зі мною. Малюна моя, дитинко єдина, хай тобі буде добре. Цілую твої очі стомлені. Серце моє, щастя! Як заздрю я тим, що мають спроможність бачити тебе, голубонько. Ти не сердься і не дратуйся тим, що знову тягну тебе, не даю бути вільним. Я не можу, просто не можу тепер інакше думати. Пригортаюся до тебе

Твоя.

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 203.

№ 10 (88)

В. ВИННИЧЕНКО – Р. ЛІФШИЦЬ

28-VI – [1915]

Діто моя, мушу їхати сьогодні звідси, мої очі мені шкодять³². Ти розумієш? Дуже шкода, я хотів тут побути в суботу і неділю. Ну, та що зробиш. Поїду далі, може, там лучче буде. Почуваю себе зовсім добре. Сю ніч спав “задовольняючо” і почуваю себе бадьоро. Погода чудесна: сонце пече страшенно і сухий вітер. Минут через 10 виїжджаю на станцію. Чи ти дала Парижському Левинському³³ свою адресу, по якій він повинен тобі одповісти. Як не дала, то зараз же пошли і напиши, що це до 1го авг[уста]. А потім, мовляв, пришлем іншу.

Що ти поробляеш, кроха моя? Чи робиш ти те, що обіцяла?

Уже скучив за тобою, але люблю це скучання.

Цілую страшно!

Всіх вітаю.

ЦДАВО України. – Ф. 1823. – Оп. 2. – Спр. 9. – Арк. 60 – 61.

№ 11 (89)

В. ВИННИЧЕНКО – Р. ЛІФШИЦЬ

30-VI-[1915].

Кроха моя! Посилаю тобі Федін³⁴ паспорт, він його забув. Не знаю, як він там без його. Передай якомога швидче Ник[] Сем[]³⁵, щоб оддав Феді.

Не встиг я приїхати сюди, як знов уже дощ. Дощ же плодить таку гибель комарів, що нема можливості сидіть у садку. Одначе тут є багато плюсів, які окуповують мінуси. Тут тихо, спокійно, нікого не стісняю, живу, як квартирант, а не гість (так я настояв). Хазяїни дуже милі люди³⁶, типу Дмитра й Марусі³⁷, так

³² Мабуть, езопова мова, В. Винниченко натякає на те, що помітив спостереження за собою.

³³ *Левинський Володимир Петрович* (1880–1953) – український учений, економіст, публіцист і теоретик українського соціалістичного руху, один із засновників УСДРП. У 1904–1914 рр. був редактором або співробітником органів соціал-демократичної преси – “Воля”, “Земля і воля”, “Вперед”, “Робітник”, “Наш голос” (Львів) та фактичним редактором журналу “Дзвін” (Київ, 1913 – 1914). У колі друзів його називали Левіні.

³⁴ *Федя* – можливо, ідеться про Ф. Дубового. *Дубовий Федір Євдокимович* (1885 – ?) – член УСДРП, член Мануйлівської “Просвіти” на Катеринославщині. Працював конторником станції “Катеринослав”. Товариші по партії називали його “Федьком”, жандарми – душею й натхненником життя та діяльності місцевої організації. Заарештований у листопаді 1915 р., а в 1916 засуджений на чотири роки каторжних робіт. До Катеринослава повернувся після Лютневої революції 1917 р. Навесні 1917 р. обирався делегатом конференції і з’їзду УСДРП, увійшов до Всеукраїнської Ради робітничих депутатів, був членом Української Центральної Ради (*Чабан М.* Діячі Січеславської “Просвіти” (1905–1921). Біобібліографічний словник. Близько 670 імен. – Дніпропетровськ, 2002. – С. 189–191).

³⁵ *Ник. Сем.* – особу не встановлено.

³⁶ Ідеться про Луценка Степана і його дружину Марію, які були помічниками Ю. Тищенка по веденню книгарні в Харкові, купленої ним для видавництва “Дзвін”. Навесні 1915 р. вони разом найняли дачу в селі Карачівці біля Мерефи. За спогадами Ю. Тищенка, “улітку на відпочинок у Карачівку приїхав і Винниченко, спочатку сам, а потім і його дружина Розалія Яківна” (Тищенко (Сірій) Юрій. З моїх зустрічей. Спогади. – К., 1997. – С. 70).

³⁷ Це Дмитро й Марія Лисиченки.

само обоє по черзі сидять у книг[арні]. Так само обоє трошки туберкульозні, так само вона блондинка, а він брюнет. Тільки ця пара трошки простіша, менше освічена і, здається, дуже мало (а може й зовсім не) зачеплена тим, чим сповнені Дм[итро] та Мар[уся]. Та ще одна ріжниця: у них є дитина, хлопчик год чотирьох, схожий на батька: чорнявенький, з чудовими чорними оченятами в густих віях і з препоганими синюватими пощербленими зубками. Без батьків він дуже тихий, милий хлопчинка, а з батьками вередун і плаксіє. Одначе цим він не надокучує, – хіба що через те, що батьків майже ніколи дома не буває. Єсть ще одна людина тут, – сестра хазяїна, молода сільська дівчина, яка варить нам їсти й прибирає в хатах. От і все населення нашої дачі. Будиночок критий гонтом, весь під величезним осокором, який можна тільки втрюх обняти. Вночі тихо, хіба що Козлик³⁸ захропить, але я його бужу і ми знов засипаємо. Так було до поїздки. Та так, певно, буде й далі нам житися тут. Я сьогодні приїхав, а встиг стільки наробить, що, здається, живу тут вже з тиждень: грав у шахи, купався, викопав в саду кресло для праці, провірив статтю одного автора, написав докладного листа Вал[єнтину]³⁹, читав твір по етиці, думав – словом, така діяльність, що хоч куди. А з завтрашнього дня ще серйозніше візьмусь, бо треба ж щось робити.

А ти, Нуна, не лінуєшся? Чи так зтомлюєшся, що, мабуть, не до діяльності тобі? (А я ж ще не знаю, який результат твоєї поїздки!). Ага: документ про твої київські іспити в Є[вгена] Х[арламповича]. Це сказали ще тоді Козликові. От треба буде ще раз спитати, які саме будуть іспити, може в тій програмі щось не так, не повно. Як ти гадаєш? Ми колись поїдемо в Козл[иком] в город і довідаємось точно. Ну, діта моя ніжна, вечоріє, а я ще хочу до вечері написати панові⁴⁰ листа. Обнімаю тебе всім серцем. Твій.

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 42.

№ 12 (90)

Р. ЛІФШИЦЬ – В. ВИННИЧЕНКОВІ

[1915]

Діта! Могла б і не писати тобі сьогодні, але я тужу-тужу так, що не знаю, що мені робити і як дотягнути до побачення. Серце б'ється від уяви цього часу. Як це так може бути, що я не з тобою, не можу бачити тебе. Ой, Діта! Як це можна так! Розкажу тобі коли-небудь, що я думаю про все це. Мені тісно до того, що хочеться кричати. Лишилась ще ніч. Це нічого! Хай собі. Коли є надія – все можливо. Тепер боюся за те, що лишилося мені від моїх богатств. Все було можливо колись. Була учора у Г[аші] і Рая теж, не нахожу собі місця, стараюсь як-небудь зацікавитись чим-небудь і все не можу.

Наш дім бідний зробився чужим мені. Хтось щось там робить, а я не можу. Але спати стала краще, нічого не лякаюсь і не жду.

Може й не треба писати тобі про всі ці дрібниці? Голуба моя дитинка! Щастя моє єдине! Де ти? Я б спитала, як живеться тобі, що ти робиш, але ти мені на це одповіси инакше, да?

Бачила у сні, що приніс мені рукопис, і сказав: "От, все закінчено". І я так зраділа страшенно.

Може після останнього побачення ти хоч трошки спокійніше міг робити. Кажуть, що Наташа⁴¹ збирається. Гадаю, що це було б добре, все ж хочь одна душа знайома.

³⁸ Козлик – один із псевдонімів Ю. Тищенка.

³⁹ Імовірно, В. Садовському.

⁴⁰ Є. Х. Чикаленкові.

⁴¹ Наташа – особа не встановлена.

Буду чекати, може більше оформиться будуче. Це ще непевність, неясність. Яюсь не згожується все іство моє з нашим мовчавим рішенням.

Коли б ти знав, як я бажаю тебе. Я на колінях побігла б за тобою на край світа.

Любов моя, Бог мій. Діта єдина. Позволь мені бути з тобою до смерті. Я благаю сама не знаю чого.

Я боюся загубити тебе. Це гірше смерті для мене.

Страсть моя, ясний світ мій. Цілую сліди твої і заздрю Сашці⁴², що з тобою.

Жду, жду!

Притуляюсь до твох колін губами.

Твоя.

ЦДАВО України. – Ф. 1823. – Оп. 2. – Спр. 9. – Арк. 42 – 43.

№ 13 (91)

Р. ЛІФШИЦЬ – В. ВИННИЧЕНКОВІ

[1915]

Голубий мій! Коли б ти знав, як мені боляче від тих відомостей, що одержала з ...⁴³. І що робити тепер? Просто не знаю. Треба обдумати це, може яюсь воно й зробиться. Посилаю тобі усього листа. Може й не треба було б, але так мені легше. От і знову нічого не відомо. Чи варто скористуватись цими місцями, що лишається. Подумай, дитина моя дорога. Я гадаю, що, може, вже почекати, та пошукати чогось більш певного.

Треба побачитись раніше ніж як ми умовлялися. Обговорити все це треба. Чекатиму від тебе звісток завтра вранці. Або листа, або... чогось більшого. Не знаю просто, що й робити з тим, як не везе. Але ми з тобою маємо сили, упертість і доб'ємось свого. Ми не слабодухі. От, як тільки мені робиться тоскно до того, що не могу дихати, я уявляю собі, що ти там десь лазиш, дихаєш, може думаєш про мене і мені зразу стає легко. Дітуша, щастє моє, єдина ти моя. Я тебе так безкрайне, так до останнього дихання мого, люблю. Ти гордість, радість, спокій мій. Обгортаю тебе своїм іством.

Любавочка моя.

Зроблю все, що ти кажеш відносно театр[ального] общ[ества]⁴⁴ і Раї. Але це не так, як ти собі уявляєш. Я не мучуся. Я рішила, що хвороба піде своїм шляхом⁴⁵, і чекаю.

Тепер, після тої вспишки, вона цілком спокійна та покірна.

Але про все це потім. Головне це те, що ми рішимо тепер, чи варто шукати та мінять на такий недовгий час? Я гадаю, що ні. На свято приїду на 3 дні. Про це вже балакала з Лавровим⁴⁶, він каже, що можна буде.

Ой, Діта моя! Голубонька, не рїшай, як слід не обміркувавши. Я чекатиму листа завтра, до 11 год. у Люб[ові] М[ихайлівни], коли вона дозволить.

Цілую, Діта. Твоя.

Вона дозволила.

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 222.

⁴² Сашка – особа не встановлена.

⁴³ Слово написано нерозбірливо.

⁴⁴ Ідеться, мабуть, про “Общество русских драматических писателей и оперных композиторов”, організоване в Москві 1874 р. з метою захисту матеріальних інтересів драматургів.

⁴⁵ Мовиться, очевидно, про хворобу сестри Розалії Яківни Раї, яка мала проблеми із психікою й лікувалася раніше за кордоном, про що свідчать листи Розалії Яківни до Винниченка за травень 1911 р.

⁴⁶ Можливо, начальник Розалії Яківни по роботі в лазареті.

[1915]

Марюна моя, Діта єдина! Серце моє стиснуте тугою. Мені холодно, тужно до болю. Після того, як тебе не стало видко, мала бажання кинути за тобою й міцно вдержати силою. Учора не могла писати, бо вернулась з лазарету пізно, після 9-ої була нарада. Сиділа, як риба, мовчки, ні одного слова не почули від мене. Ніч спала добре, зовсім спокійно і нічого не бачила у сні. Вже тепер можу робити, здається. Яюсь уся стомилась від хвилювань. Але все так невиразно, та й безперспективно, що жити можна тільки мріючи. І я цим зловживаю, сьогодні балакала з Н[адею]. Вона каже, що зовсім запуталась, об'ясняючись з тобою, але й сама не знає, чи візьме кімнату, бо для тої цілі боїться, і це єдине, що їй потрібно зараз. Ну, хай собі міркує, мені все одно. Гра у нас з самого ранку. Р[ая] дуже спокійна, весела, але не [...] ⁴⁷. Я дома, лишуся аж до 9 год., бо сьогодні дежурна. Чекаю, може щось мені скаже Л[юбов] М[ихайлівна]. Вже їй звонила, хоч і була певна, що нічого нового не буде. Буду ждати від тебе хоть двух словечок і прохати весь мир допомогти тобі в роботі, дати сили, здоров'я і радості. Любимий мій, щастє безмежне моє. Не можу без тебе. Ще через те, що не можу жити, благаю берегти своє здоров'я, берегти себе для мене, для нас. Ти прекрасний, єдиний. Стомилась від того, що говорю з тобою. Чи чуєш ти мене, от зараз? Да, ти розумієш мене.

Цілую твої рученята, кожний палець, любов моя.

Твоя Р[оза].

⁴⁷ Слово написане нерозбірливо.

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 223.

Підготовка текстів і примітки Надії Миронець

ЛП

ВЕЧІР ПАМ'ЯТІ ВОЛОДИМИРА ДРОЗДА

5 жовтня ц.р. у Будинку вчителя відбувся вечір пам'яті Володимира Дрозда під головуванням М.Г.Жулинського.

Про місце творів письменника-шістдесятника в українській літературі, його роль у становленні національної самосвідомості, його заповіт своїм рідним¹ і всім нам говорили *М.Жулинський, Ю.Мушкетик, А.Дімаров, Л.Горлач (від Чернігівського земляцтва), Ю.Щербак, Л.Яшина, Л.Піріг, Б.Горинь, В.Сериченко й Н.Прилипка* – земляки митця.

Уривок з роману "Пришестя" читала *Л.Кадирова*, з роману "Острів у Вічність" – *О.Інгатуша*, присвячені йому вірші *І.Жиленко* – *Г.Стефанова; Н.Боянівська* з учнями співали покладений на музику *І.Якубовським* вірш *І.Жиленко* "Прощальна симфонія".

Було показано фільми: відеозапис інтерв'ю з В.Дроздом після присудження національної премії України ім.Т.Г.Шевченка та святкування його 70-ліття в с.Петрушин, відкриття меморіальної дошки; ім'ям письменника названо вулицю в Петрушині.

В.Л.

¹ Див.: СіЧ. – 2009. – № 10. – С. 10-12.